

O VJEŠTINAMA KOJE PRETHODE ČITANJU (IGRE GLASOVIMA)

Soba psihologa u mome je vrtiću u neposrednoj blizini jaslica. Stoga često imam priliku čuti djecu u spontanoj komunikaciji s roditeljima, odgajateljima i drugom djecom.

Jednoga jutra, na klupici u garderobi jaslica, ugledala sam dvogodišnjeg dječaka kako lista slikovnicu, dok su se druga djeca odijevala za izlazak na dvorište. Njegova mi je odgajateljica objasnila da dječak čita. Uskoro sam bila u prilici slušati kako dječak pravilno imenuje neka slova.

Poznavanje slova je, naravno, iznimka u jasličkoj dobi, ali kad malo razmislimo, je li doista tako nemoguće poučiti dijete slovima našega jezika na način da mu kažemo: "M kao mama", "T kao tata", "A kao auto"...? Naime, govor se intenzivno razvija i dijete svakodnevno uči nazive novih pojmova, dodajući ih fondu ranije naučenih riječi. Tako do drugoga rođendana usvoji i do 100 riječi, da bi do navršene treće godine baratalo već s nekoliko stotina riječi. Stoga je 30 slova hrvatskoga jezika lako usvojiti. Promatrano na taj način, svako bi dijete moglo ovladati abecedom već u jasličkoj dobi. Ali je li i smisljeno?

Naime, takvo bi se poznavanje slova moglo usporediti s mehaničkim brojenjem (1,2,3,4, ...), ali koje ne prati i svijest o količini koju predstavlja pojedini broj. Prema našoj anketi, provedenoj s roditeljima djece CPO-a Zamet, u godini pred polazak u školu, tek svako drugo dijete u godini pred polazak u školu uočava riječi u rimi (što je primjeren razvojni zadatak već i za djecu od 3-4 godine). S druge strane, gotovo se sva djeca do polaska u školu upoznaju sa slovima: pola djece poznaje sva velika tiskana slova, a ostali poznaju barem neka slova. Međutim, svega 5% djece roditelji procjenjuju kao čitače. Dakle, poznavanje slova nije ujedno i čitanje.

Čitanje, a pogotovo tečno i učinkovito čitanje, mnogo je složenija aktivnost od pukog prepoznavanja slova. Prema riječima G. Reida Lyon-a, stručnjaci "Državnog

instituta za zdravlje i humani razvoj djeteta" već 35 godina provode istraživanja o tome kako djeca uče čitati prvenstveno engleski, ali i druge jezike. Njihovo je polazište da je **učenje čitanja presudno za sveukupnu dobrobit ljudi**, a rezultati istraživanja naglasili su **važnost fonemske svjesnosti djeteta u literarno bogatom okruženju**, kao preduvjeta za uspješno ovladavanje čitanjem i pisanjem.

Što je to fonemska svjesnost? To je **glasovna osjetljivost**, odnosno, sposobnost uočavanja činjenice da se riječi sastoje od glasova. U svakodnevnoj komunikaciji dijete je uronjeno u bujicu zvukova. Ili kao što kaže G. R. Lyon: "Priroda nam je dala šaljiv zadatak – ono što je dobro za slušatelja, nije tako dobro za čitača-početnika. Naime, govorni jezik teče poput bujice, pri čemu su riječi međusobno "slijepljene". A čitač-početnik mora "odlijepiti" rečenice jednu od druge, riječi jednu od druge, slogove jedne od drugih, te pojedine glasove jedne od drugih". Dakle, da bi dijete naučilo čitati, ono mora, osim prethodno navedenog procesa, još i svaki glas u riječi prevesti u dogovoreni znak – slovo. Kako bi dijete u prvome razredu moglo uspješno ovladati čitanjem, potrebno je u predškolskom razdoblju poticati razvoj tzv. **predčitačkih vještina**.

Psihologinja dr sc Mira Čudina Obradović, u svojoj knjizi "Igram do čitanja", ističe sljedeće: "Čitanje je složena aktivnost koja ovisi o nekoliko sposobnosti i vještina koje se postupno razvijaju. Ono što se obično laički naziva čitanjem, samo je jedna, zadnja aktivnost u tome nizu, a to je primjena abecednog načela. Da bi dijete naučilo čitati, ono mora svaki glas u riječi prevesti u dogovoreni znak – slovo. Roditelji, a vrlo često i učitelji, smatraju da je to jedini proces kojim dijete mora ovladati. I zato, kad govore o čitanju, misle upravo na taj proces, koji se naziva abecednim načelom. To je učenje čitanja koje se sustavno poučava u školi i nije ga potrebno provoditi ranije. Ali da bi dijete moglo bez problema usvojiti abecedno načelo, potrebno je da prethodno, u predškolskom periodu, usvoji niz takozvanih predčitačkih vještina. Među njima je najvažnija vještina glasovne raščlambe riječi (glasovne analize), tj., sposobnosti da dijete "u glavi" čuje i zapamti glasove od kojih se sastoji riječ, koje onda povratno poveže u smislenu cjelinu (glasovna sinteza)".

U predčitačke vještine, koje treba njegovati ne samo u godini pred polazak u školu, već od djetetova najranijeg djetinjstva, ubrajamo:

- a) **govornu osjetljivost** koja podrazumijeva razlikovanje glasova i zvukova, te razvoj osjećaja za ritam;
- b) **govorne vještine**: rado slušanje dječjih priča i pjesmica; djetetovo razumijevanje onoga što mu se pripovijeda ili čita; pričanje i prepričavanje pripovijetki; postavljanje pitanja i odgovaranje na njih u svakodnevnom razgovoru s odraslima, što pridonosi bogaćenju rječnika i općem intelektualnom razvoju djeteta;
- c) **razumijevanje smisla** primanja i slanja poruka, što pridonosi sposobnosti povezivanja govornog i pisanog jezika;
- d) upoznavanje s **obilježjima teksta**: pravilnim položajem knjige pri čitanju, slijedom teksta slijeva nadesno i odozgo prema dolje;
- e) glasovnu **osjetljivost**: uočavanje rime u pjesmicama; sposobnost uočavanja pojedinih riječi u rečenici, slogova u riječima, te glasova u slogovima;
- f) glasovnu **osviještenost**: sposobnost uočavanja prvog i zadnjeg glasa u riječi; glasovnu sintezu (sastavljanje riječi od pojedinih glasova); glasovnu analizu (rastavljanje riječi na pojedine glasove), točnim redoslijedom.

Upravo je glasovna osviještenost najbitniji preduvjet za učenje čitanja, jer samo ta vještina omogućuje zamjenu glasova slovima i zamjenu slova glasovima, što je, zapravo, početak čitanja.

Uloga roditelja i odgajatelja od neprocjenjive je važnosti u pripremi djeteta za učenje čitanja, koje danas nadilazi razinu savladavanja same tehnike prevođenja glasa u slovo i obratno. Danas je bitna **učinkovitost čitanja**, što znači koliko se brzo i s kolikim stupnjem razumijevanja čita, što podrazumijeva daljnje unapređivanje tehnike čitanja nakon nižih razreda osnovne škole. Kako bi dijete bilo motivirano za razvoj svojih čitačkih vještina, što je imperativ današnjeg vremena u brzom nadolaženju i izmjeni pisanih informacija, poželjno je da djetetu čitanje u prvome razredu ne predstavlja problem, već da ga, naprotiv, savladava s lakoćom.

Kako bismo potaknuli razvoj predčitačkih vještina kod djece vrtićke dobi, predlažemo vam interaktivne igre sa sličicama, koje se odvijaju po jednostavnim pravilima najčešćih dječjih igara poput pamtilica (memory), prekrivaljki, remija i domina. Slikovni materijal treba isprintati, zalijepiti na čvršću podlogu (karton), a mogu se i plastificirati. U igrama parova otkrivaju se i sparuju pojmovi suprotna značenja (dan-noć; ispod-iznad), odnosno, pojmovi koji se rimuju (roda-voda). U prekrivaljki zadatak je otkriti "uljeza" u rimi i prekriti ga praznom karticom. Remi i domino podrazumijevaju pridruživanje pojmova na isti početni ili na isti završni glas. Tu je i igra domino za ovladavanje vještinom analize i sinteze riječi, u kojoj broj točaka odgovara broju glasova u pojedinoj riječi, odnosno, broj crtica odgovara broju slogova u riječi. Pri odabiru slika vodilo se računa o tome da pojmovi budu većini djece poznati, a kako ne bi dolazilo do zabune u imenovanju pojma, ispod svake slike napisan je naziv velikim tiskanim slovima. Tako se dijete, usput, susreće i sa slovima i s cijelom riječju. Donedavna se, naime, smatralo da usvajanje veze glas – slovo nije aktivnost kojom bi trebalo ovladati predškolsko dijete. No, danas se smatra da je poznavanje slova korisno za učvršćivanje glasovne osjetljivosti, koja je, opet, osnovni preduvjet za ovladavanje čitanjem. Dakako, samo uz uvjet da dijete pokazuje interes za slova. Naime, interes je gotovo uvijek pokazatelj da je kod djeteta došlo do sazrijevanja neuroloških struktura, koje mu omogućuju da prijeđe na sljedeću razvojnu razinu.

Nudeći djetetu opisane igre, optimalno se koristi vrijeme najveće plastičnosti ljudskoga mozga - razdoblje do sedme godine života djeteta. Pri provedbi aktivnosti treba voditi računa o sljedećem:

- osigurati **prikladno mjesto**, bez suviše buke koja bi odvlačila djetetovu pažnju ili mu onemogućavala da jasno čuje pojedine riječi, odnosno glasove;
- odabrati **vrijeme** kad je dijete zainteresirano za ponuđenu aktivnost, što mu omogućuje da savlada pojedine etape razvoja predčitačkih vještina vlastitim tempom, u vedrom ozračju, uz doživljaj uspjeha;
- **prilagoditi težinu** zadatka djetetovim razvojnim mogućnostima.

Naime, ukoliko roditelj samo podigne obrve u nevjerici kako dijete ne zna tako jednostavnu stvar kao "kojim slovom počinje riječ maca", dijete se može osjetiti nesigurnim i, u strahu da neće ispuniti roditeljska očekivanja, povući se i ubuduće odbijati slične aktivnosti. S druge strane, niti s pohvalama poput "kako si ti pametan/pametna" ne treba pretjerivati, već pažnju usmjeriti na djetetov trud. U slučaju neuspjeha, uvijek se treba vratiti onim igrama koje su djetetu lagane i zabavne. Istovremeno treba izraziti iskreni optimizam da će ono u dogledno vrijeme moći ono što sada još ne može, podsjećajući ga na sve ono što je već naučilo od rođenja do danas. Ključne su riječi ohrabrenje i dobrodošlica pogreškama. Naime, dijete će se tijekom školovanja neminovno susretati s pogreškama, u prevladavanju kojih će glavnu ulogu odigrati samopouzdanje. A njeno je polazište u povjerenju koju djetetu iskazuju njemu važni odrasli ljudi: roditelji, odgajatelji i učitelji.

Jasmina Kozlov, psiholog